

AZƏRBAYCAN EKOTURİZM DESTİNASİYASIDIR

Xülasə

Ekoloji turizmin inkişafına dair təşkilati və iqtisadi məsələlərin, Azərbaycan Respublikası ərazisində müvafiq mənbələrdən rəşional istifadə olunması ilə bağılı tədqiqatların aparılması zəruri xarakter daşıyır. Bu mövzunun aktuallığı ondan ibarətdir ki, bu gün təbii mühitdə insanların istirahəti, sağımlaşdırılması sosial vəzifələrdən biri sayılır. Ekoturizmin təbii kompleksliliyi və təbii ərazilərin mühafizəsi, onların ətraf ərazilərin iqtisadi-sosial vəziyyətinə təsiri tədqiqatın aktuallığını qoruyub saxlayır.

Ekoloji turizmin inkişafının nəticələrini aydınlaşdırmaq üçün nəzəri və metodoloji yanaşmalar inkişaf etdirilməlidir.

Açar sözlər: turizm, ekoloji turizm, ekoturizm, Milli Parklar, Xəzər dənizi

Təbiət möhtəşəm mənzərələrdən və sükutdan zövq almaqla yanaşı, bir çox maraqlı şeyləri öyrənməyə, yeni bir dünya kəşf etməyə də imkan verir. Bu baxımdan, ekoturizm dəqiq şəkildə ölkənin görməli yerləri ilə tanış olmaq, təbiətini, vəhşi heyvanlar aləmini öyrənməkdir.

Azərbaycanda ekoturizmin inkişafı üçün hər cür şərait mövcuddur - misilsiz və müxtəlif təbiət, milli parklar və qoruqlar, otellər şəbəkəsi və müstəqil turistlər üçün təşkil olunmuş dayanaqlar, nəqliyyat infrastruktur, inkişaf etmiş xalq sənətkarlığı və əlbəttə ki, əla mətbəx. Belə imkanlara sahib olan ölkə bu qlobal tendensiyadan kənarda qalmır və Azərbaycanda ekoturizm inkişaf üçün güclü bir təkan alıb. [3, s. 5-24]

Azərbaycan hakimiyyəti ölkədə ekoturizmin uğurlu inkişafı üçün şərait yaradır. Türyançay, Zaqatala qoruqlarında, Şirvan milli parkında düşərgə qurmaq və sükutdan, flora və fauna ilə ünsiyyətdən zövq almaq olar. [1, s. 248]

Bu yerlər dünyanın bir çox ölkəsindən turistləri cəlb edir. Azərbaycanda ekoturizm BMT standartları səviyyəsində inkişaf edir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) dünyanın ən etibarlı və nüfuzlu beynəlxalq təşkilatı olaraq dünya səviyyəsində prioritet bir mövqeyə malikdir. Bir çox ayrı-ayrı istiqamətlərdə məsələlərin nəticəyə gəlməsi, ölkələrin inkişafında başlıca faktorlardan biri olması, mədəniyyət, iqtisadiyyat kimi sahələrin inkişaf perspektivlərinin dəyərləndirilməsi və s. təşkilatın yüksək faydalılığını və vacibliyini vurğulayır. Nəticə etibarilə bu faktorların əhəmiyyətliliyini düşünərək ölkələrin BMT ilə münasibətlərinin olması xüsusi qiymətləndirilir. Uzun illərdir ki, (1993) Azərbaycanla BMT arasındakı münasibətlər tamamilə yeni bir kontekstdə inkişaf edir. 21-ci əsrin əvvəllərindən başlayaraq dünyada baş verən iqtisadi fərqliliklər, sosial, demografik proseslər təşkilatda xüsusi məqamların dəyişilməsinə yönəldi. Xüsusi olaraq Azərbaycan bu təşkilatla siyasi, elmi, iqtisadi, mədəni və s. bir çox ölkə əhəmiyyətli proseslərin yeni bir səviyyədə həllinə yanaşmışdır. Ölkə aktual mövzularda təklif olunan layihələrin işlənməsində operativ qərardan çıxış edir. [2, s. 267]

Azərbaycanda çox sayda milli park var. Ən əhəmiyyətliələrindən biri ölkənin şimal hissəsində yerləşən Şahdağdır. Parkda Azərbaycanın ən hündür dağı Bazardüzü dağı yerləşir, burada amfibiyalar, sürünənlər, quşlar və məməlilər daxil olmaqla 270-dən çox onurğalı növ var. Şahdağ parkındakı 100-dən çox heyvan növü ölkənin Qırmızı Kitabına daxil edilmişdir. [10, s. 359]

Təbii parklar ekoloji və elmi turizmin təşkili ilə bağılı müəyyən bir təcrübə toplamış, ekoloji cığırılar, müxtəlif cəlbedici marşrutlar, ekoloji proqramlar və turlar, ekoloji və etnoqrafik ekspedisiyalarla təchiz olunmuşdur ki, bu da Azərbaycan Respublikasının ekosistemini tarixi və mədəni irsin tam öyrənməyə və görməli yerləri ilə tanış olmağa imkan verir. [7, s. 150]

Ekskursiya marşrutları hazırlayarkən, Azərbaycanın turizm şirkətləri öz proqramlarına Azərbaycanın ən maraqlı və məlumatlı təbii obyektlərini daxil edirlər.

Azərbaycan Respublikasının turizm sektorundakı mövcud vəziyyət, turizm infrastrukturunun inkişafı üçün həyata keçirilmiş dövlət tədbirləri kompleksinin yetərinə həlledici olmadığını göstərir.

Daxili və gəlmə turizmə informasiya dəstəyi, göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi ilə yanaşı, müxtəlif turizm infrastrukturunun inkişafı üçün dövlət dəstəyini artırmaq lazımdır.

İnkişaf etməmiş turizm infrastrukturunu turizm işini geridə qoyur. Lakin yol şəbəkəsinin inkişafı ilə təbiətin vəhşi yerlərinin mövcudluğu artacaq və görünüşləri qaçılmaz olaraq dəyişəcəkdir. Bu cür yerlərin ekoloji turlar üçün cəlbediciliyi azalacaq. Bu proses kütləvi turizmi inkişaf etmiş ölkələrə yaxşı məlumdur. Mümkün və ən əsası, kifayət qədər rabitə şəbəkəsi (magistral yollar, yollar) və xidmət kompleksləri barədə əvvəlcədən düşünmək lazımdır. Mümkün qədər təbiətin vəhşi görünüşünü qorumaq (uzaq küncələrinin əlçatmazlığı hissi daxil olmaqla), eyni zamanda bu vəhşilikdən ləzzət almaq imkanı verir. [4, s. 529]

Ekoturizm Azərbaycanda çox vacib bir turizm sahəsidir. Buna görə böyük potensiala və böyük bir gələcəyə sahibdir. Bunun üçün bütün ilkin şərtlər var: milli parklar, çox gözəl yerlər yaradılır. Qalan işlər - infrastrukturun inkişafı, xidmət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sənətkarlığın inkişafı - vaxt və xeyli maliyyə xərcləri tələb edir. Ancaq fondlara gəlincə, bunlara qənaət etməyə ehtiyac yoxdur: dünya təcrübəsindən də göründüyü kimi turizm sektoruna qoyulan investisiyalar tez bir zamanda öz nəticəsini verir. Həm də pullar yalnız yolların və otellərin inşası üçün deyil, həm də milli park işçilərinin - kadrların hazırlanması üçün də lazımdır, xidmət sektoru üçün bələdçilər, kadrlar, əhalinin məşğulluğunu təmin etmək üçün təsirli tədbirlərdən biri olaraq çox müsbət qəbul edilməlidir. Turizm, xüsusilə dağlıq və çətin olduğu bölgələrdə yerli iqtisadiyyatları artırmağa kömək edə bilər. Bunun üçün yerli icmaları prosesə cəlb etmək lazımdır - qonaqların harada yerləşdiriləcəyi, necə yemək veriləcəyi, təhlükəsizliyinin necə təmin ediləcəyi ilə bağlı bütün məsələlər regional səviyyədə həll olunmalıdır. Əlbəttə ki, peşəkar xidmət işçilərinə də diqqət yetirilməlidir. Turistlərin qalma mərhələsini - görüşmədən hava limanında yola salmağı - mümkün qədər rahat etmək üçün hər kəsin təkrar buraya gəlmək həvəsi yox, həm də dostlarına və tanışlarına eyni şeyi məsləhət verməsi lazımdır. [10, s. 359]

Azərbaycan Respublikasının ekoloji turizmin inkişafı üçün zəruri istirahət mənbələri mövcuddur, belə ki, ölkədə ekoloji turizmin inkişaf modelinin düzgün formalaşması və həyata keçirilməsi aşağıdakı nəticələrə gətirib çıxara bilər:

- Təbii resurslardan davamlılıq prinsipinə əsaslanan faydalanma;
- Təbii və mədəni aləmin rəngarəngliyinin mühafizəsinin təchizi;
- Səyahətçilərin ekoloji bilgiləndirilmə və məlumatlandırılma sisteminin perspektiv artımı;
- Təbiətin mühafizəsi tədbirlərini davamlı olaraq təmin etmək üçün digər xərcləmələrə qənaətliliklə yanaşma;
- Firmaları və təşkilati mərkəzləri cəlb etmə məqsədilə verginin tutulduğu sistem yolu ilə ölkənin iqtisadiyyatına töhfə;
- Yerli sakinlərin ekoloji turizmin inkişafında birbaşa rol oynaması və sosial-iqtisadi yaşam rifahlarının yüksəlməsi.

Turizmdəki davamlılıq, turizmin ekoloji, sosial-mədəni və iqtisadi təsirlərinin ümumi tarazlığını və ziyarətçilərin bir-birlərinə müsbət təsirlərini nəzərdə tutur. Beləliklə, ekologiya, iqtisadiyyat və sosial inkişaf baxımından ən yüksək ümumi müsbət təsirə sahib olan turizm fəaliyyətləri daha davamlıdır. Davamlı turizm, dayandığı qaynaqların sonsuz, uzun müddətə saxlanılmasını nəzərdə tutan turizmdir. [9, s. 140]

Ekoturizm prinsiplərinə uyğun olaraq turizm fəaliyyətinin təşkili modelinin xüsusiyyətləri bu şəkildə vurğulana bilər:

- 1) səyahətçinin ətraf mühitlə sıx əlaqəli olma tələbatının yüksəldilməsi və onun məmnunluğunu təmin etmək;
- 2) ətraf aləmin zənginliyinə varmaq, vəhşi təbiətdə olmaq və bundan zövq almaq, eləcə də yerli mədəniyyəti dərinlənə anlamaq;
- 3) ətraf mühitə və ətraf mühitdə olan hər canlı resursa, təbiətlə əlaqəsi olan hər mədəni ehtiyata zərər verə biləcək fəaliyyətdən uzaq durmaq;
- 4) həm ekoloji, həm də sosial-mədəni ətraf mühitin bütün mənfi fəaliyyətlərini azaltmaq, təbiətin ekoloji davamlılıq prinsipinə riayət etmək;
- 5) ətraf mühitin, eləcə də yerli mühitdə sosial-mədəni aləmin mühafizəsinə dəstək vermək;

6) ətraf mühitin, təbii resursların mühafizəsinə dəstək vermək;
7) ekoloji formada maariflənmə, məlumatlanma ilə əlaqəli proseslərin təşkili;
8) yerli insanların ekoturizm fəaliyyətində öncül rol oynaması və ətraf mühiti mühafizə edərkən də özlərinin rifah səviyyəsinin yüksəlməsi;

9) iqtisadi fayda və ərazilərin sosial, iqtisadi, mədəni rifahında artım;

10) görülməyə gedilən yerlərin davamlı olaraq perspektivinin yüksəlməsi.

Azərbaycanda yaşıl turizm üçün ideal olan şəhər və kəndlər aşağıdakılardır:

Şamaxı Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindən biridir. Uzun tarixi ilə yanaşı, şəhər də Böyük Qafqazın ən gözəl şəhərlərindən biri hesab olunur: meşələrlə əhatə olunmuş dağ zirvələri, çəmənliklər və bir çox şəfalı dağ bulaqları təəccüblü şəkildə qədim tarixi abidələrlə birləşir. [4, s. 30-37]

Xınalıq Azərbaycanın ən qeyri-adi və etnik cəhətdən fərqli kəndidir. Dəniz səviyyəsindən 2000 m-dən çox yüksəklikdə dağlarda yerləşir və Azərbaycanın ən əlçatmaz turizm yerlərindən biridir. Dil xaslığına görə Xınalıq “dilçi xəyalı” adlanır və qədim zamanlarda uzaq və təcrid olunduğu üçün bu yer “fəth edənlər üçün qorxulu yuxu” adlanırdı. [6, s. 276]

Xınalıqda 2 minə yaxın sakin var və hamısı yerlidir, bu da bu qəsəbənin tamamilə bənzərsiz dilini, memarlıq görünüşünü, adət və ənənələrini qorumağa imkan verdi. Buradakı bütün evlərin düz damları var və tez-tez qonşu evin altındakı bir səviyyədə yerləşən bir evin damı daxili həyətdir və yuxarıdakı ev üçün bir növ “mini bağ”dır. Xınalıqdakı hər qız uşaqlıqdan burada özünəməxsus olan xalçaları toxumaq və öldürülmüş heyvanın dərisinə bənzəmək məcburiyyətindədir. Buradakı hər şey qeyri-adi: ətraf səslərindən yerli sakinlərin geyimlərinə qədər. Ancaq ölkədəki müasir həyat tərzini yavaş-yavaş Xınalığa nüfuz etməyə başlayır, şəxsiyyətini tədricən məhv edir. Bu yaxınlarda Dünya Abidələr Fondu Xınalıq kəndini yox olmaq təhlükəsi ilə üzləşən 100 dünya mədəniyyəti və tarix abidəsi siyahısına daxil etdi. [11, s. 475]

Naftalan çayın sahilində, Kiçik Qafqaz dağ silsiləsi ilə əhatə olunmuş və Azərbaycanda neft çıxarılan bir çox yerdən biridir. Təbii olaraq dərhal sual yaranır: ekoloji turizmin neft hasilatı sahəsi ilə ortaq nöqtəsi nədir? Həqiqət budur ki, burada neft adi deyil, dərmanlıdır və bütün dünyada belə iki yer vardır ki, bunlardan biri də Naftalandır. Süni gölün yaxınlığındakı şam meşəsində yerləşir və Azərbaycanın ən təmiz yerlərindən biri hesab olunur. [3, s. 45]

Qədim Qəbələ şəhəri Böyük Qafqazın ətəklərində, Bazar-Yurt və Tufan dağlarının dərəsində yerləşir və eko-turist üçün əsl nemətdir. Fantastik dağ çayları, göllər, şlalələr, qayalı mənzərələr - bütün bunlar ən inkişaf etmiş turisti də məst edə bilər. Şəhər bir çox ağacın 300 ildən çox yaşı olan şabalıd və qoz meşələri ilə məşhurdur. Yazda - meşələrdəki ağaclar çiçək açmağa başlayanda şəhər sakinləri və qonaqları üçün xoş bir mənzərə açılır.

Lənkəran Xəzər dənizinin sahilində yerləşən, sonsuz çay əkinləri ilə məşhur olan bir şəhərdir. Eko-turistlər hamısı öz bloglarında və gündəliklərində Lənkəran çayının mənzərələrini və qarışıqlarını sonsuz tərifləyirlər. Həqiqətən də Lənkəranda yetişdirilən çay “XXI əsrin Avropanın Qızıl Mükafatı”na layiq görülmüş və şəhərin mərkəzi meydanında səciyyəvi bir abidə var - nəhəng samovar, onlardan müəyyən bayramlarda yerli sakinlər çay içirlər. [7, s. 67]

Mənzərəli çay əkinləri bir ekoturist üçün əsl estetik şoka çevriləcəkdir: bir çox səyahətçi qeyd edir ki, kiçik bir külək nəfəsindən çay yarpaqları çay sahəsini fantastik bir yellənən dənizə çevirərək öz həyatlarını yaşamağa başlayır. Vizual effektə bihüşedici ətirilər əlavə olunur ki, bu da öyrəşmiş yerli sakinlərin başını döndürür.

“Azərbaycanın dövlət meşə fondu ərazilərində davamlı turizmin və istirahətin inkişafı” Konsepsiyası əsasında Azərbaycanda ekoturizmin idarə olunması üçün İdarəetmə Planı hazırlanmışdır. Layihənin pilot bölgələri olaraq iki bölgə - Qusar və Masallı seçilmişdir.

Azərbaycanda turizm sürətlə inkişaf edir, lakin ekoturizm ölkəmiz üçün yeni bir anlayışdır. Ekoloji turizmin respublikada inkişafı üçün yeni müştərilər cəlb edəcək davamlı dəyişiklik və yeniliklərə ehtiyac vardır.

ƏDƏBİYYAT

1. Abadov M.K., (2014). "Azərbaycan turizmi və onun inkişaf problemləri", Bakı, "Şərq-Qərb".
2. Cabbarov Ə.X., (2015). "Turizmin iqtisadi əsasları", Bakı, "ADPU". - 267 səh.
3. Cəfəri C., "Turizm modelləri: sosial-mədəni aspektlər". Turizm və qonaqpərvərlik tədqiqatları elmi jurnalı, 2013
4. Əlirzayev Ə.Q., (2010). "Turizmin iqtisadiyyatı və idarə olunması", Bakı, "İqtisad Universiteti".
5. Əliyev B., Kələşova X. "Azərbaycan Respublikasında ekoloji təhlükəsizliyin təmin edilməsinin bəzi problemləri və onların həlli yolları". Юридические науки и образование журнал, 2019,
6. Əsgərov Ə.T., Bilalov B.Ə., Gülləliyev Ç.G. (2011). "Ekoloji turizm" Bakı, "Adiloğlu",
7. Gülləliyev Ç.G., (2017). "Turizm fəaliyyətinin ekoloji-erqonomik əsasları", Bakı, "QHT".
8. Həsənova S.M., (2013). "Ətraf mühit, ekoloji maarifləndirmə və ekoloji tərbiyə", Bakı, "ADPU". -
9. Qafarov N.C., (2012). "Turizmin iqtisadiyyatı", Bakı, "Kooperasiya".
10. Məmmədov Q.Ş., (2012). "Azərbaycan: ekoturizm potensialı: I cild", Bakı, "Şərq-Qərb",
11. Soltanova H.B., (2015). "Azərbaycan Respublikasında turizm və onun inkişafı", Bakı, "AzTU"

*Анар Балабей Маликов
Азербайджанский Университет Кооперации,
Старший преподаватель*

Азербайджан - направление экотуризма

Резюме

Актуальность темы: Необходимо провести исследование по организационным и экономическим вопросам, связанным с развитием экотуризма, рациональным использованием соответствующих ресурсов на территории Азербайджанской Республики. Актуальность данной темы заключается в том, что сегодня отдых и оздоровление людей в естественной среде обитания является одной из социальных обязанностей. Природная сложность экотуризма и охраны природных территорий и их влияние на экономическое и социальное положение прилегающих территорий поддерживают актуальность исследования.

Цель и задачи исследования: Разработать теоретические и методологические подходы для выяснения последствий развития экотуризма.

Ключевые слова: туризм, экологический туризм, экотуризм, национальные парки, Каспийское море.

*Anar Balabey Malikov
Azerbaijan Cooperation University, Head Teacher*

Azerbaijan is an Ecotourism destination

Summary

The actuality of the subject: It is necessary to conduct research on organizational and economic issues related to the development of ecotourism, the rational use of relevant resources in the territory of the Republic of Azerbaijan. The urgency of this topic is that today the recreation and health of people in the natural environment is one of the social responsibilities. The natural complexity of ecotourism and the protection of natural areas and their impact on the economic and social situation of the surrounding areas maintain the relevance of the study.

Purpose and tasks of the research: To develop theoretical and methodological approaches to clarify the consequences of the development of ecotourism.

Key words: tourism, ecological tourism, ecotourism, national parks, Caspian sea.